

VALORIZÁCIA VYBRANÝCH REALIZAČNÝCH PREDPOKLADOV CESTOVNÉHO RUCHU NA ÚZEMÍ PREŠOVA

René Matlovič, Kvetoslava Matlovičová

ÚVOD

Pri funkčno - chorologickom hodnotení predpokladov cestovného ruchu sa popri skupine lokalizačných a selektívnych predpokladov venuje pozornosť i realizačným predpokladom cestovného ruchu. Tie umožňujú uskutočniť existujúci záujem o účasť na cestovnom ruchu. K realizačným predpokladom cestovného ruchu sa najčastejšie priradujú komunikačné predpoklady a jeho materiálne - technická základňa /10,11,12/. V našom príspevku sa budeme zaoberať len vybranými skupinami zariadení materiálne - technickej základne cestovného ruchu. Konkrétne sa predmetom analýzy stali tie služby, ktoré sú dominantne využívané účastníkmi cestovného ruchu. Pôjde o ubytovacie a stravovacie službové zariadenia. Záujmové územie je vyčlenené na báze súčasných administratívnych hraníc mesta a zahŕňa Prešov, Nižnú Šebastovú, Šalgovík a Solivar. Do analýzy sme pojali aj samostatné obce Ľubotice s časťou Šarišské Lúky a Haniska, ktoré boli v r. 1971-1990 administratívnou súčasťou Prešova, sú s ním stavebne prepojené a vytvárajú tak jeden urbanistický organizmus. Rozloha predmetného územia je 80,3 km² a v r. 1995 tu žilo 94 600 obyvateľov. Získané údaje pochádzajú z terénneho výskumu, ktorý sa realizoval na prelome rokov 1993 a 1994. Údaje o využití kapacít ubytovacích zariadení pochádzajú z rokov 1987 a 1991.

1. UBYTOVACIE ZARIADENIA

Ubytovacie zariadenia sú nevyhnutnou podmienkou vzniku a rozvoja cestovného ruchu, pretože umožňujú pobyt jeho účastníkov dlhší ako jeden deň. Úlohou ubytovacích zariadení je uspokojovať dopyt po prechodnom ubytovaní a poskytovať s ním spojené doplnkové služby na primeranej úrovni. /8/.

1.1. Kategorizácia ubytovacích zariadení Prešova

Potreba flexibilného reagovania na saturovanie požiadaviek trhu si vyžiadala vznik pestrej palety kategórií ubytovacích zariadení. Jednot-

livé kategórie sa líšia funkciou a charakterom ubytovacieho zariadenia, pričom podľa vybavenosti, rozsahu a úrovne poskytovaných služieb sa ešte zaraďujú do tried, označovaných počtom hviezdíček od 1 do 5. (tab.č.1) /19/. Z hľadiska využívania pre potreby cestovného ruchu počas roka, je možné rozlíšiť celoročné a sezónne zariadenia./18/

Tab.č.1: Základné rozdelenie ubytovacích zariadení do kategórií a tried.

Kategórie	Triedy				
<i>HOTEL</i>	*	**	***	****	*****
<i>GARNI HOTEL</i>	*	**	***		
<i>HORSKÝ HOTEL</i>		*	**	***	
<i>MOTEL</i>	*	**	***	****	
<i>TRANZITNÝ HOTEL</i>	*	**	***	****	
<i>BOTEL</i>	*	**	***		
<i>PENZIÓN</i>	*	**			
<i>TURISTICKÁ UBYTOVNÁ</i>	*	**			
<i>CHATOVÁ OSADA</i>	*	**	***		
<i>KEMPING</i>	*	**	***	****	
<i>UBYTOVANIE V SÚKROMÍ</i>					
<i>IZBA</i>	*	**	***		
<i>OBJEKT</i>	*	**	***		

V Prešove sa v r. 1994 nachádzalo 16 celoročných ubytovacích zariadení v nasledovnej kategoriálnej štruktúre: 8 hotelov (Dukla, Šariš, M.S.S., Kúpele Iľľa, Stavoservis, Robotnícky hotel, Penzión ZPA, Hviezda) 1 hotel garni (Oáza), 1 motel (Stop), 2 penzióny (Unigast Floriánka, Adria), 2 turistické ubytovne (Sen, Eldorado), 1 chatová osada (Stop) a 1 kemping (Stop).

Tab. č. 2: Kategórie ubytovacích zariadení Prešova.

KATEGÓRIA	TRIEDA ZARADENIA	POČET
HOTEL	***	2
	**	4
	*	2
HOTEL GARNI	***	1
PENZIÓN	**	2
MOTEL	**	1
KEMPING	***	1
CHATOVÁ OSADA	**	1
TURISTICKÁ		
UBYTOVŇA	*	2

Z uvedeného prehľadu vyplýva, že Prešov disponuje pomerne širokou kvalitatívnou škálou ubytovacích zariadení, schopnou saturovať diferencované potreby a nároky návštevníkov mesta. V štruktúre absen-tuje síce hotel špičkovej úrovne (trieda ***** resp. ****), avšak je pravdepodobné, že efektívnosť fungovania tohto typu zariadenia v Prešove je problematická. Najnáročnejších zákazníkov by mohli uspokojiť luxusné malé hotely, na vznik ktorých sú dobré predpoklady v historickom jadre mesta s dostatkom atraktívnych objektov.

1.2. Kapacita ubytovacích zariadení Prešova a jej využitie

Významným ukazovateľom charakterizujúcim ubytovacie zariadenia je ich kapacita. V 16 ubytovacích zariadeniach v Prešove bolo k dispozícii 1033 stálych lôžok, 193 prístelkov a 21 iných lôžok, t.j. celkove 1247 lôžok.

Tab. č.3: Kapacita ubytovacích zariadení v Prešove

Ukazovateľ	Rok		
	1987	1991	1994
UBYTOV. ZARIAD.	9	10	16
LÔŽKA SPOLU	646	734	1247
- STÁLE	497	544	1033
- PRÍSTELKY	142	181	193
- INÉ	7	9	21
IZBY SPOLU	232	275	441
- 1 lôžkové	135	120	121
- 2 lôžkové	78	101	192
- 3 lôžkové	0	34	82
- viaclôžkové	19	20	33
- apartmány	-	-	13

Z tabuľkového prehľadu o kapacite ubytovacích zariadení v Prešove a jej stave v r. 1987, 1991 a 1994 vyplýva postupný nárast kapacity v posledných rokoch. Od roku 1987 sa zvýšil počet ubytovacích zariadení o 7, pričom pribudlo 9 nových zariadení - z toho 5 hotelov (Hviezda, Oáza, Stavoservis, Robotnícky hotel a Penzión ZPA), 2 penzióny (Unigast Floriánka a Adria) a 2 turistické ubytovne (Sen a Eldorado). V sledovanom období zanikli 2 ubytovacie zariadenia - hotely Verchovina a Savoy. Nárast počtu ubytovacích zariadení sa odrazil aj vo zvýšení lôžkovej kapacity, pričom od r. 1987 sa táto zvýšila o 93 %. Tento nárast sa však realizoval predovšetkým v období po r. 1991 (na toto obdobie pripadlo 85,4 % z celkového rastu), čo úzko súviselo s procesmi privatizácie a rozvojom privátneho podnikania a podnikateľských aktivít štátnych firiem. Úmerne k rastu kapacity sa zvýšil aj počet izieb, ktorý považujeme za doplnkový ukazovateľ kapacity ubytovacích zariadení, čiastočne indikujúci aj kvalitatívnu stránku ubytovania. Počet izieb sa zvýšil oproti r. 1987 o 90,1 %, avšak tento vývoj bol diferencovaný u jednotlivých kategórií izieb. Jednolôžkové izby zaznamenali dokonca pokles o 10,4 %. Markantný nárast je možné pozorovať u dvojlôžkových izieb (o 146,2 %) a trojlôžkových izieb. Došlo tým k miernemu zhoršeniu kvalitatívnych charakteristík prešovských ubytovacích zariadení, pretože kým v r. 1987 pripadlo na 1 izbu 2,78 lôžka, v r. 1994 to bolo 2,83 lôžka. Príčiny tohto vývinu je potrebné hľadať v zániku hotelov Savoy a Verchovina s izbami s nižším počtom lôžok a vo vzniku veľkých ubytovacích zariadení z bývalých slobodární, pre ktoré sú charakteristické najmä dvoj a trojlôžkové izby.

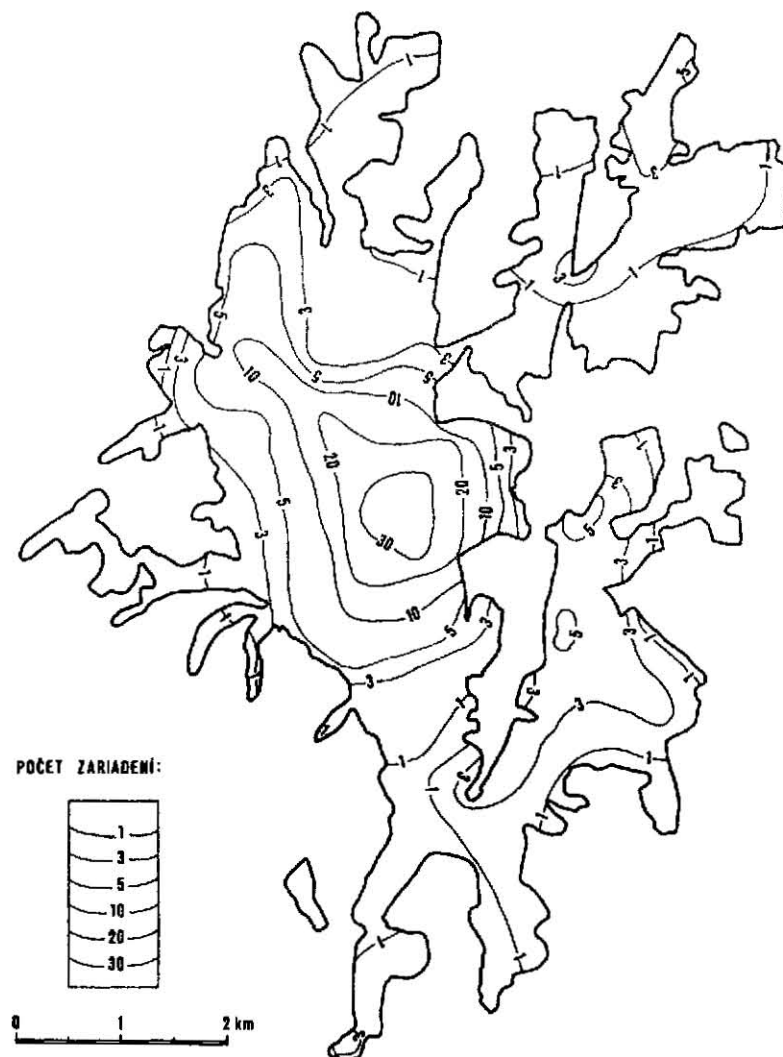
Tab. č. 4: Kapacitné charakteristiky ubytovacích zariadení v Prešove.

NÁZOV ZARIADENIA	POČET		PODIEL na celkovej ubytovacej kapacite
	lôžok celkom	stálych lôžok	
HOTEL DUKLA	118	90	9,5 %
HOTEL ŠARIŠ	275	150	22,1 %
HOTEL M.S.S.	59	41	4,7 %
HOTEL HVIEZDA	50	42	4,0 %
HOTEL OÁZA	50	44	4,0 %
HOTEL KÚP. IŠLA	48	36	3,8 %
HOTEL STAVOSERVIS	260	260	20,9 %
ROBOTNÍCKY HOTEL	65	54	5,2 %
PENZIÓN ZPA	80	80	6,4 %
MOTEL STOP	36	30	2,9 %
T.U.ELDORÁDO	29	29	2,3 %
T.U.SEN	44	44	3,5 %
UNIGAST FLORIÁNKA	8	8	0,6 %
PENZIÓN ADRIA	12	12	1,0 %
CHATOVÁ OSADA STOP	56	56	4,5 %
AUTOKEMPING STOP	57	57	4,6 %

V r. 1994 bol najväčším ubytovacím zariadením Prešova hotel Šariš, ktorý sa s 275 lôžkami podieľal na celkovej ubytovacej kapacite mesta 22,1 %. K veľkým ubytovacím zariadeniam patrili ešte hotel Stavoservis (20,9 %) a hotel Dukla (9,5 %). Tieto tri zariadenia sústredovali 52,5 % celkovej lôžkovej kapacity mesta.

Popri celoročne prevádzkovaných sa v Prešove nachádzajú aj sezónne ubytovacie zariadenia. Ide predovšetkým o objekty internátov vysokých a stredných škôl, ktoré poskytujú ubytovanie v letných mesiacoch. Celkove poskytujú tento druh služieb štyri zariadenia s celkovou kapacitou 2488 lôžok. Najväčším z nich je Študentský domov UPJŠ s 1420 lôžkami, nasledujú Študentský domov Strednej priemyselnej školy strojníckej s 528 lôžkami, Študentský domov Technickej univerzity s 320 lôžkami a Študentský domov pri Hotelovej akadémii s 220 lôžkami. /18/ Popri statickej kapacite je možné ubytovacie zariadenia charakterizovať výkonovou kapacitou, ktorá je udávaná v lôžkodňoch. Kým v r. 1987 činila táto 224 238 lôžkodní, v r. 1991 to bolo len 192 056 lôžkodní. Neskorší rast ubyto-

ROZMIESTNENIE UBYTOVACÍCH A STRAVOVACÍCH ZARIADENÍ V PREŠOVE R. 1994

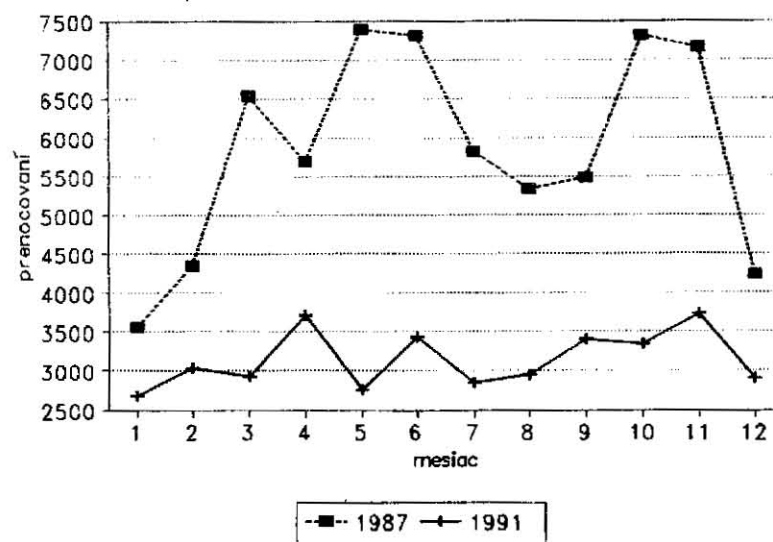
vacích kapacít sa odrazil aj v navýšení ukazovateľa výkonnej kapacity, ktorý v r. 1994 činil 364 790 lôžkodní. Pri zohľadnení ubytovacích kapacít internátov, poskytujúcich ubytovanie v letných mesiacoch, činila výkonná ubytovacia kapacita prešovských zariadení v r. 1994 až 514 070 lôžkodní.

Uvedené údaje charakterizovali ubytovací potenciál Prešova. Pozornosť je však potrebné venovať aj jeho využitiu, čiže uviesť počet prípadov využitia lôžok. Využitie kapacity prešovských ubytovacích zariadení je možné porovnať v dvoch časových horizontoch - v r. 1987 a 1991. Kým na rok 1987 pripadlo 95 467 prenocovaní, čo predstavovalo 41,4 % využitie kapacity, v r. 1991 počet prenocovaní klesol na 75 623, čo predstavovalo 39,4 % využitie výkonnej kapacity prešovských ubytovacích zariadení. Markantné zníženie využitia ubytovacej kapacity je možné sledovať aj na modelových príkladoch hotelov Dukla a Šariš (tab. č.5). Ich výber podporuje aj skutočnosť, že v r. 1987 sa podieľali na celkovom počte prenocovaní v Prešove 72,6 % a v r. 1991 49,9 %. Zaujímavé je pozorovať ročný chod využitia ubytovacej kapacity, čo nám umožní identifikovať obdobia zvýšenej a obdobia zníženej návštevnosti Prešova. Ako modelové ubytovacie zariadenia nám poslúžili hotely Šariš a Dukla, v ktorých sme sledovali návštevnosť v r. 1987 a 1991.

Tab. č. 5: Prenocovaní v hoteloch Dukla a Šariš podľa jednotlivých mesiacov rokov 1987 a 1991

Mesiac	Prenocovaní			
	Hotel Dukla		Hotel Šariš	
	1987	1991	1987	1991
Január	1663	831	1897	1853
Február	2062	997	2289	2038
Marec	3217	939	3316	1986
Apríl	3051	1522	2646	2193
Máj	3941	980	3450	1780
Jún	3852	1477	3452	1962
Júl	3267	1124	2557	1724
August	472	1100	2860	1843
September	2445	1461	3039	1940
Október	3966	1507	3340	1839
November	3493	1480	3669	2253
December	2053	1489	2182	1407
SPOLU	34582	14907	34697	22818
VÝKONOVÁ KAPACITA	39055	32850	54750	54750
VYUŽITIE	88,5%	45,4%	63,4%	41,7%

Prenocovaní v hoteloch Šariš a Dukla podľa mesiacov r. 1987 a 1991.

Z grafického znázornenia ukazovateľa prenocovaní vyplýva, že návštevnosť Prešova počas roka kolíše. Amplitúda bola vyššia v r. 1987, v r. 1991 došlo k určitej stabilizácii výkonov modelových ubytovacích zariadení počas roka, avšak na výrazne nižšej úrovni počtu prenocovaných. Napriek tomu je možné vypočítavať jarné a jesenné maximum vo vyťažení ubytovacích zariadení a markantné zimné a menej transparentné letné minimum vo využití kapacity modelových hotelov. Pri určítom zovšeobecnení na všetky ostatné ubytovacie kapacity je možné sa domnievať, že Prešov nie je cieľovým miestom cestovného ruchu. Svedčia o tom nižšie hodnoty využitia kapacity v letnej dovolenkovej sezóne. Prešov je teda možné zaradiť skôr k tranzitným miestam cestovného ruchu, čo potvrdzuje aj ukazovateľ priemernej dĺžky pobytu hostí, ktorý pre rok 1987 činil 1,75 a pre rok 1991 1,55 dňa v oboch modelových hoteloch. Maximá v ročnom využití kapacity hotelov svedčia skôr o ich využití v sfére služobného cestovného ruchu - čiže počas jarných a jesenných mesiacov, kedy sa konávajú konferencie, rozličné kultúrne, náboženské a športové podujatia a uzatvárajú sa kontrakty.

Ku geograficky relevantným informáciám patrí aj štruktúra návštevníkov ubytovacích zariadení. Za modelové ubytovacie zariadenie je možné považovať hotel Šariš.

Tab.č.6: Štruktúra návštevníkov hotela Šariš v r. 1987 a 1991.

Rok	Počet hostí	podiel hostí pochádzajúcich	
		z postkom. štátov	z ostat. štátov
1987	16 391	15,3 %	4,0 %
1991	14 289	11,2 %	14,6 %

Z modelového príkladu je zrejmy dopad celospoločenských zmien z r. 1989 na štruktúru návštevníkov. Výrazne sa zvýšil podiel účastníkov cestovného ruchu z demokratických západných krajín a došlo k zníženiu podielu návštevníkov z postkomunistických štátov. V r. 1991 najviac z 3 686 zahraničných návštevníkov hotela Šariš pochádzalo z Nemecka (701), Juhoslávie (574) a Poľska (496). Ďalej v poradí nasledovali: SNŠ, Rakúsko, USA, Maďarsko a Holandsko (nad 100 návštevníkov).

1.3. Lokalizácia ubytovacích zariadení Prešova

V rozmiestnení ubytovacích zariadení v Prešove nastali v posledných rokoch výrazné zmeny. Popri zahusťovaní ich siete sa tu prejavili aj zmeny v tendenciách ich lokalizácie. Významným faktorom, ktorý sa uplatňoval pri umiestnení ubytovacích zariadení bol priebeh hlavných dopravných línii. Prešov sa tradične rozvíjal severo - južným smerom okolo hlavnej dopravnej línie z Košíc, ktorá sa severne od centra mesta rozvetvovala do troch smerov na západ, sever a východ /2,7,13/. Na tejto línii, ktorá spájala túto križovatku ciest s areálom železničnej stanice južne od centra mesta, vznikla podstatná časť ubytovacích zariadení, fungujúcich od 1.pol. 20. storočia. Aj ubytovacie zariadenia, postavené po r. 1945 (Dukla a Šariš) rešpektovali túto schému. K zmene situácie došlo v 2.pol. 80. rokov, keď sa tranzitná doprava odklonila z historického jadra mesta. Atraktivnosť nadobudol priestor popri západnej obchvatovej dopravnej línii a čiastočne i východnej obchvatovej línii, pri ktorých vznikli niektoré nové ubytovacie zariadenia (M.S.S., Hviezda, Eldorado, Oáza, Sen, Penzión ZPA, Stavoservis), kým tradičné hotely v historickom jadre (Savoy a Verchovina) zanikli. Zostali tu len veľké hotely (Šariš, Dukla) so strategickou polohou na uzlových bodoch pri severnom a južnom zakončení historického jadra. Historické jadro je skôr potenciálnym územím pre vznik menších ubytovacích zariadení typu penziónov v atraktívnom prostredí meštianskych domov.

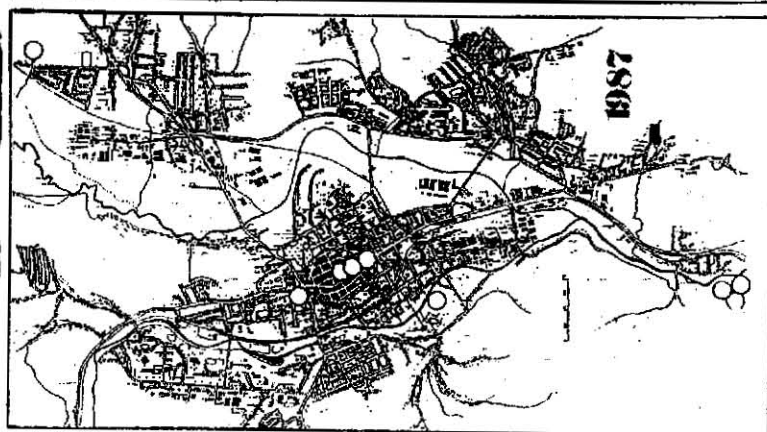
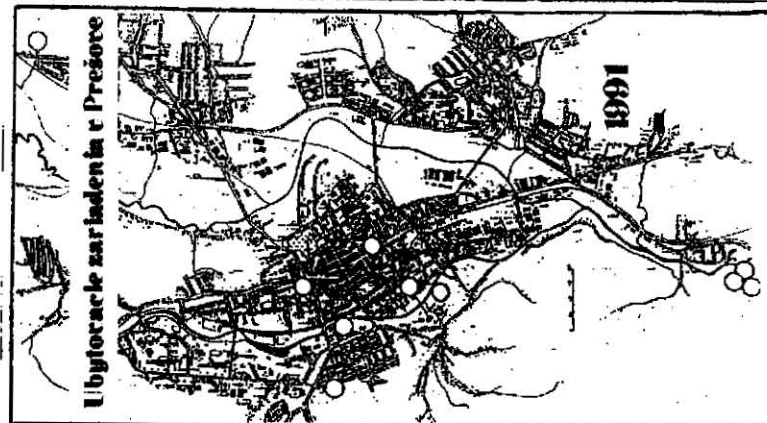
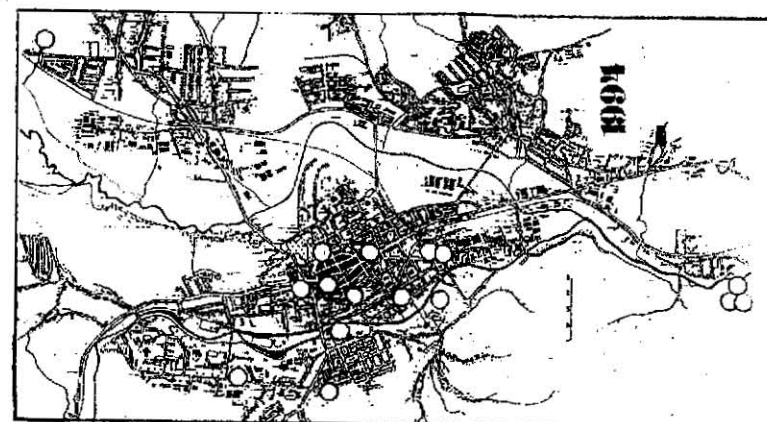
Pri posudzovaní výhodnosti lokalizácie ubytovacích zariadení Prešova sme preto ako základné kritérium použili časovú stratu pri odklone z hlavnej trasy cestnej dopravy. Do úvahy sme brali všetky možné východiskové a cieľové smery tranzitnej dopravy (Poprad, Sabinov, Vranov nad Topľou a Košice). Celkove sme teda uvažovali 12 možných tranzitov, pričom jednotlivé ubytovacie zariadenia boli zoradené v poradí podľa ich výhodnosti. Do analýzy sme pojali 7 ubytovacích zariadení, ktoré majú najvýznamnejší podiel na výkonoch a tým aj pozíciu významnú z aspektu cestovného ruchu. Celková suma poradí predstavuje bodovú hodnotu miery výhodnosti ich lokalizácie.

Tab.č.7: Výhodnosť lokalizácie vybraných ubytovacích zariadení Prešova vzhľadom k tranzitným cestným trasám

poradie	ubytovacie zariadenie	mera výhodnosti
1.	HOTEL ŠARIŠ	23
2.	HOTEL DUKLA	33
3.	HOTEL HVIEZDA	42
4.	HOTEL OÁZA	45
5.	KÚPELE IŠLA	52
6.	HOTEL M.S.S.	62
7.	STREDISKO STOP	82

Zo sledovaných ubytovacích zariadení mal z tohto pohľadu jednoznačne najvýhodnejšiu lokalizáciu hotel Šariš, ležiaci priamo pri najvýznamnejšej cestnej križovatke v meste. Výhodne položený bol aj hotel Dukla v uzle ciest na južnom okraji historického jadra a hotel Hviezda situovaný priamo na západnom tranzitnom obchvate centrálnej mestskej zóny Prešova.

Iným kritériom hodnotenia výhodnosti lokalizácie vybraných ubytovacích zariadení bola ich poloha vzhľadom k autobusovej a železničnej stanici. V tomto hodnotení bola zohľadnená dostupnosť zariadenia kombináciou použitia mestskej hromadnej a pešej dopravy. Z tohto aspektu mal najvýhodnejšiu polohu hotel Dukla. Nasledovali postupne hotely M.S.S., Hviezda, Šariš, Oáza, Motel Stop a Kúpele Išla.

2. STRAVOVACIE A ZÁBAVNÉ ZARIADENIA

Stravovacie zariadenia sú dôležitou súčasťou materiálno - technickej základne cestovného ruchu. Ich úlohou je uspokojovanie základných potrieb účastníkov cestovného ruchu počas ich prepravy a pobytu v cieľovom mieste. Stravovacie zariadenia pripravujú pokrmy a nápoje a zabezpečujú ich predaj a podmienky na konzumáciu. Z vecného hľadiska je potrebné rozlíšiť stravovacie prevádzkarne, v ktorých sa uskutočňuje príprava pokrmov a nápojov, ich predaj, prípadne aj doplnkový predaj polotovarov a tovarov potravinárskeho charakteru a poskytujú sa služby s tým súvisiace. Pri geografickej interpretácii problému je potrebné uvažovať aj stravovacie odbytové strediská, ktoré predstavujú samostatné organizačné časti stravovacej prevádzkarne. Odbytové strediská môžu byť aj súčasťou ubytovacích zariadení. /8,19/ V ďalších analýzach sme uvažovali práve na rozlišovacej úrovni stravovacích odbytových stredísk. Stravovacie zariadenia je možné triediť podľa mnohých kritérií. Z hľadiska foriem spoločného stravovania rozlišujeme zariadenia reštauračného, závodného, školského a ústavného stravovania. Vzhľadom na to, že vzťah závodného, školského a ústavného stravovania k cestovnému ruchu je irelevantný, ďalej sme uvažovali len zariadenia reštauračného stravovania. V reštauračnom stravovaní je možné z aspektu umiestnenia vyšpecifikovať stabilné a pohyblivé (ambulantné) zariadenia. Za základ siete stravovacích zariadení sme považovali stabilné zariadenia.

2.1. Kategorizácia stravovacích zariadení Prešova a ich kapacita

Stravovacie odbytové strediská sa zaraďujú podľa charakteru činnosti a rozsahu poskytovaných služieb do kategórií a podľa vybavenia a úrovne poskytovaných služieb do skupín. Podľa aktuálne platnej legislatívnej úpravy, ktorou je vyhláška Ministerstva hospodárstva SR č. 125/1995 sa rozlišuje týchto 10 základných kategórií: reštaurácia (salónik), motorest, denný bar (aperitív bar, snack bar, gril bar, pizzeria), jedáleň so samoobsluhou, kaviareň (espresso, libresso, čajovňa), vináreň (viecha, pivnica, piváreň), nočný bar (varieté, dancinklub, diskoklub, biliardklub), hostinec (pohostinstvo, krčma), bistro (bagetéria, hamburgery, toasty) a bufet (lahôdky). /19/ Toto odporúčané členenie bolo pri klasifikácii stravovacích zariadení Prešova modifikované.

V Prešove sa v r. 1994 nachádzalo 187 stravovacích a zábavných zariadení v nasledovnej kategoriálnej štruktúre.

Tab.č.8: Kategórie stravovacích a zábavných zariadení Prešova a ich kapacita

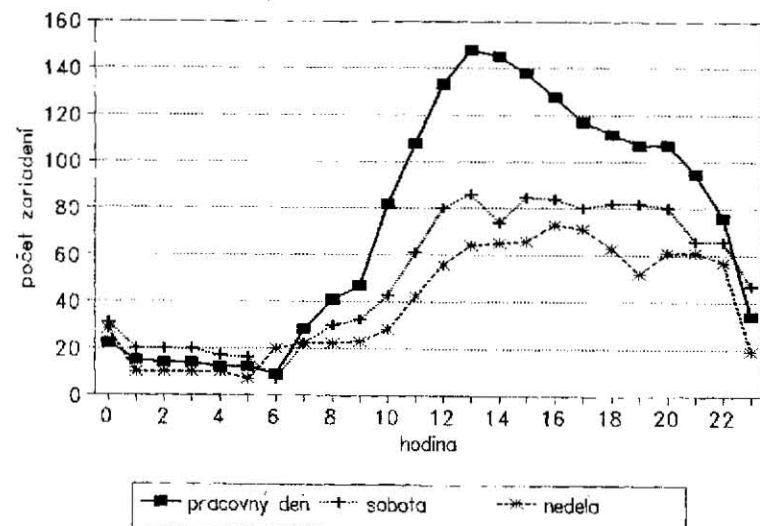
KATEGÓRIA	Počet zariadení	Počet stolov	Počet stoličiek
REŠTAURÁCIE	44	760	2712
MOTORESTY	1	14	62
DENNÉ BARY	31	230	1090
JEDÁLNE	3	32	119
KAVIARNE	26	351	1422
VINÁRNE	8	125	550
NOČNÉ BARY	6	134	623
HERNE	13	15	80
HOSTINCE	25	262	1011
BISTRÁ	4	18	37
BUFETY	26	214	577
SPOLU	187	2155	8283

Najvýznamnejšou kategóriou stravovacích zariadení sú reštaurácie, ktoré tvoria 23,5 % ich počtu a na stoličkovej kapacite sa podieľajú 32,7 %. Početné sú aj denné bary (snack bary, pizzérie, gril bary a pod.), ktoré sa na počte zariadení podieľajú 16,6 % a na stoličkovej kapacite 13,2 %. V tomto ukazovateli ustupujú kaviarňam (espressám, libressám), ktoré majú 17,2 % podiel na stoličkovej kapacite a 13,9 % na celkovom počte stravovacích a zábavných zariadení. Rovnaký 13,9 % podiel na počte majú aj bufety (občerstvenia, lahôdky). Ich podiel na stoličkovej kapacite prešovských stravovacích zariadení je len 7 %. Početnou kategóriou sú tiež hostince, ktoré majú 13,4 % podiel na počte a 12,2 % na stoličkovej kapacite stravovacích zariadení. Ostatné kategórie majú menšie zastúpenie. Spomenúť je možné špecifickú kategóriu zábavných zariadení, ku ktorým sme zaradili herne, kasína a biliard kluby. Spolu sa v meste nachádza 13 zábavných zariadení.

2.2. Možnosti využitia kapacity stravovacích a zábavných zariadení v Prešove

Nevyhnutným predpokladom pre využitie akéhokoľvek zariadenia je primeraná otváracia doba. V niektorých prípadoch sa optimálnosť využitia dosahuje pohyblivým prevádzkovým časom. V Prešove sa však až 90 % stravovacích zariadení vyznačuje stabilnou otváracou dobou. Po-

Počet otvorených stravovacích zariadení počas dňa v Prešove.

čas pracovných dní je najviac stravovacích zariadení otvorených medzi 12. a 14. hodinou (130-150 zariadení) /graf/. Najmenej medzi 23. hodinou a 6. hodinou (10-30 zariadení). Počas víkendových dní je otvorených len niečo viac ako 50 % zariadení, pričom odlišný priebeh majú otváracie doby v sobotu a nedeľu. V sobotu je otvorený vyšší počet zariadení, pričom v dobe medzi 0. a 6. hodinou a 22. a 24. hodinou je viac otvorených zariadení ako počas pracovných dní. Vyplýva to z dlhšej otváracie doby zábavných podnikov a nočných klubov. V nedeľu je otvorený najnižší počet stravovacích zariadení, pričom maximum obytných stredísk v prevádzke je medzi 14. a 20. hodinou.

Diferencovaný priebeh v otváracích dobách počas dňa je možné zaznamenať u jednotlivých kategórií. Reštaurácie a denné bary sú otvorené najmä od 9. do 21. hodiny, kaviarne od 10. do 22. hodiny, jedálne od 8. do 18. hodiny, herne od 16. do 23. hodiny, hostince a bufety od 7. do 20. hodiny a nočné bary od 20. do 4. hodiny.

2.3. Rozmiestnenie stravovacích a zábavných zariadení v Prešove

Rozmiestnenie stravovacích zariadení na území Prešova zodpovedá empiricky často uplatňovanej schéme rozmiestnenia službových zariadení na území miest. Služby vytvárajú v mestách koncentračné areály,

ktoré sú z hľadiska stupňa koncentrácie a druhu službových aktivít ešte hierarchicky usporiadané. /9/

V Prešove je možné identifikovať dva hierarchické stupne. Najvyššou koncentráciou stravovacích zariadení sa vyznačuje centrálna mestská zóna, tvorená územím historického jadra s najbližším okolím. Na mape č.2 je tento areál vymedzený izolíniou 20 zariadení. V rámci tohto areálu je najviac stravovacích zariadení priamo v historickom jadre mesta (54) a v jeho severnom, severozápadnom a južnom okolí. Tento areál je centrom stravovacích zariadení 1. rádu. Celkove sústreďuje 42,8 % počtu všetkých stravovacích a zábavných zariadení mesta. Vytvorila sa tu pestrá štruktúra stravovacích zariadení, pričom sú zastúpené všetky kategórie a triedy.

Strediskami stravovacích zariadení 2. rádu sú strediská služieb mestských štvrtí. Predstavujú územia s viac ako 4 stravovacími zariadeniami. Ide o dve službové strediská na sídlisku III (Centrum a Družba), stredisko na sídlisku II (Centrál), stredisko pri vysokoškolskom komplexe na Ul.17. novembra (Hviezda), stredisko v priestore autobusovej a železničnej stanice a dve strediská na sídlisku Sekčov (Opál a Elán). K vybaveniu stredísk 2. rádu obvykle patrí reštaurácia, kaviareň alebo denný bar, bufet, herňa a hostinec.

Lokálnymi strediskami stravovacích zariadení sú službové strediská 3. rádu v aglomerovaných obciach - v Nižnej Šebastovej, Solivare a Šváboch. V centrách 3. rádu už absentuje pestrejšia štruktúra zariadení a obvykle ich vybavenosť tvorí hostinec, prípadne denný bar resp. výnimočne reštaurácia.

Celkove je možné rozmiestnenie stravovacích zariadení a ich kapacít na území mesta považovať za primerané. Mierne poddimenzované sú kapacity na sídlisku Sekčov, najmä s ohľadom na počet obyvateľov tejto mestskej časti. Odráža sa to v ukazovateli počtu obyvateľov na 1 stoličku v stravovacom zariadení, ktorý napr. v historickom jadre činí 0,31, na sídlisku III 25,43, na sídlisku II 25,10, na Ul.17.novembra 5,37, v Solivare 14,03, na Šidlovci 23,58 a na sídlisku Sekčov 41,52. V Prešove v priemere tento ukazovateľ činí 10,92 obyvateľa na 1 stoličku v stravovacích zariadeniach.

ZÁVER

Ubytovacie a stravovacie zariadenia patria popri komunikačných predpokladoch k základným realizačným predpokladom cestovného ruchu. Analýza ubytovacích zariadení Prešova ukázala, že mesto disponuje

16 zariadeniami s kapacitou 1247 lôžok. Štúdium využitia kapacít potvrdilo, že Prešov nepatrí k cieľovým miestam cestovného ruchu a plní funkciu tranzitného miesta. Kategorická štruktúra ubytovacích zariadení a ich rozmiestnenie je pomerne vyvážené. Perspektívne je možné uvažovať so vznikom menších komfortných ubytovacích zariadení v historickom jadre mesta, kde sú na ich zriadenie atraktívne priestory.

Prešov disponuje pomerne širokou škálou 187 stravovacích zariadení s kapacitou 2155 stolov a 8283 stoličiek. Rozmiestnenie stravovacích zariadení vyhovuje potrebám cestovného ruchu, pretože ich podstatná časť je sústredená v centrálnej mestskej zóne, ktorá je najatraktívnejším územím z hľadiska lokalizačných predpokladov cestovného ruchu. Ukázala sa poddimenzovanosť stravovacích zariadení na sídlisku Sekčov, avšak táto skutočnosť má z hľadiska cestovného ruchu len marginálny význam. Z aspektu kategorickej štruktúry je možné v budúcnosti očakávať posilnenie kategórie bistier o nové formy zariadení rýchleho stravovania. Z pohľadu pozície Prešova ako tranzitného miesta cestovného ruchu zatiaľ na jeho území absentujú stravovacie zariadenia pre motoristov, umožňujúce spotrebiteľovi dostať jedlo priamo do auta.

LITERATÚRA

1. FUČIKOVÁ, N. (1973): Geografická analýza obchodnej siete Bratislavy. Acta geographica Universitatis Comenianae, Economico-geographica, Nr.12, SPN Bratislava, s. 269-280.
2. HOCHMUTH, Z. - LACOVÁ, A. - MATLOVIČ, R. (1994): Vlastiveda Prešova. UPJŠ Prešov, 83 s.
3. JAKUBOWICZ, E. - KOSTRUBIEC, B. (1972): Rozmieszczenie usług i powiązania usługowe w mikroregionie Strzelecki w województwie opolskim. Materiały i Studia Opolskie, Nr. 27, s. 149-160.
4. JAKUBOWICZ, E. (1993): Podstawy metodologiczne geografii usług. UW Wrocław, 73 s.
5. JELONEK, A. (1994): Zmiany w lokalizacji usług w regionie miejskim w okresie transformacji. in: VII konwersatorium wiedzy o mieście - Region miejski. Centrum a peryferia w okresie transformacji politycznej, gospodarczej i społecznej. UŁ Łódź, s. 39-44.
6. KANDRÁČOVÁ, V. (1990): Geografické aspekty služieb v okrese Prešov. Zborník PdF v Prešove UPJŠ v Košiciach, Prírodné vedy XXIII., Prešov, s. 100-126.
7. KANDRÁČOVÁ, V. - MICHAELI, E. (1994): Náčrt enviromentálnych dimenzií regiónu Prešova. In: Michaeli, E. (ed.): Urbánne a krajinné štúdie Nr.1, UPJŠ Prešov, s. 116-145.

8. KOPŠO, E. a kol. (1989): Materiálno - technická základňa cestovného ruchu a spoločného stravovania. SPN Bratislava.
9. MAIK, W. (1992): Podstawy geografii miast. UMK Toruń, 120 s.
10. MARIOT, P. (1971): Funkčné hodnotenie predpokladov cestovného ruchu ako príklad pre vytvorenie priestorového modelu cestovného ruchu. Geografický časopis, XXIII., 3, Veda Bratislava, s. 242-254.
11. MARIOT, P. (1974): Metodické aspekty hodnotenia realizačných predpokladov cestovného ruchu. Geografický časopis, XXVI., 4, Veda Bratislava, s. 313-335.
12. MARIOT, P. (1983): Geografia cestovného ruchu. Veda Bratislava, 249 s.
13. MATLOVIČ, R. (1994): Geografické aspekty vývoja mesta Prešova so zreteľom na morfogénzu jeho priestorovej štruktúry. in: Michaeli, E. (ed.): Urbánne a krajinné štúdie Nr.1, UPJŠ Prešov, s. 65-83.
14. MATLOVIČ, R. (1995): Smery využitia zeme ako črta funkčnej štruktúry mesta a krok ku syntetickej interpretácii intraurbánnych štruktúr. Miscellanea Geographica Universitatis Bohemiae Occidentalis, 4, Plzeň, s. 70-80.
15. OTRUBOVÁ, E. (1989): Analýza vybraných predpokladov cestovného ruchu Horehronia. Acta Universitatis Comenianae Facultatis Rerum Naturalium, Geographica Nr.28, SPN Bratislava, s. 171-189.
16. OTRUBOVÁ, E. (1993): Cestovný ruch. in: Mládek, J. a kol.: Región Poprad - geografické štruktúry socioekonomických aktivít. UK Bratislava, s.13-36.
17. SULIBORSKI, A. - DZIEGEĆ, E. (1982): Struktura i lokalizacja usług w Sieradzu. Acta Universitatis Lodzensis, Folia geographica 1, Łódź, s. 91-127.
18. ŠELEPOVÁ, K. (1994): Geografické aspekty lokalizácie vybraných služieb pre cestovný ruch na príklade mesta Prešova. Diplomová práca. PdF UPJŠ Prešov, 120 s.
19. Vyhláška Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky č. 125/1995, ktorou sa upravuje kategorizácia pohostinských prevádzkarní a klasifikačné znaky na ich zaraďovanie do skupín a kategorizácia ubytovacích zariadení a klasifikačné znaky na ich zaraďovanie do tried. Zbierka zákonov SR, časť 42, Ministerstvo spravodlivosti SR Bratislava, 1995, s. 1278-1340.

VALORISATION DES SUPPOSITIONS DE RÉALISATION DU TOURISME À PREŠOV

René Matlovič, Kvetoslava Matlovičová

Les établissements de logement et de pension, les possibilités de communications y comprises, présentent les conditions de base du tourisme. L'analyse des établissements de logement a montré que la ville disposait de 16 établissements à capacité de 1 247 lits. L'étude de leur exploitation a affirmé que Prešov n'appartenait pas aux villes d'arrivée, restant seulement une ville de transit. La structure de leur catégorie ainsi que leur localisation sont plus ou moins équilibrées. En perspective, on pourrait imaginer la création de nouveaux établissements de confort au centre - ville historique à se trouvent les locaux attractifs convenables pour leur création.

La ville de Prešov dispose d'une échelle plus ou moins large d'établissements de pension à capacité de 2 155 tables et de 8 283 places. Leur localisation répond aux besoins du tourisme car pour la plupart ils se trouvent au centre - ville donc dans les lieux les plus attractifs du point de vue des suppositions de localisation du tourisme. La cité moderne Sekčov manque d'établissements de pension mais ce fait n'a qu'une importance marginale. De l'aspect de la structure de catégories, on peut, en perspective, attendre une innovation dans le domaine de bistro par la création des établissements type "fast-food".

THE VALUATION OF THE SELECTED REALIZATION PRE- CONDITIONS OF TOURISM IN THE TERRITORY OF PREŠOV

René Matlovič, Kvetoslava Matlovičová

The group of the realization preconditions of tourism include the communication preconditions and the material and technical base. This article deals with the part of the material and technical base of tourism, especially with the accommodation facilities, catering and amusing facilities.

In 1994 there were in Prešov 16 accommodations facilities. Their static capacity was 1247 beds. The study of the exploitation of this capacity points, that Prešov is a transit locality of tourism. The category structure of accommodation facilities is rather equally developed. In fu-

ture some small comfortable accommodation facilities in the downtown of Prešov would be localized.

In 1994 there were in Prešov 187 catering and amusing facilities. Their capacity was 2155 tables and 8283 places. The spatial distribution of the catering and amusing facilities is satisfactory. Analysis makes it possible to identify concentration space of catering and amusing facilities in the central part of the town. In the category structure of the catering facilities are missing fast-food facilities.

EINSCHÄTZUNG DER AUSGEWÄHLTEN VORAUSSETZUNGEN FÜR DEN FREMDENVERKEHR IN PRESOV

René Matlovič, Kvetoslava Matlovičová

Gastronomische und Unterkunftseinrichtungen gehören neben Kommunikationsvoraussetzungen zu den grundlegenden Voraussetzungen des Fremdenverkehrs. Die Analyse von Unterkunftseinrichtungen in Presov zeigte, daß die Stadt über 16 Einrichtungen mit der Kapazität von 1 247 Betten verfügt. Eine Untersuchung der Nutzung von diesen Kapazitäten bestätigte, daß Presov nicht zu den Zielorten des Fremdenverkehrs gehört, sondern daß es eine Transitfunktion erfüllt. Die Struktur der Einrichtungen hinsichtlich ihres Standards und ihre Verteilung ist relativ ausbalanciert. Künftig kann mit der Entstehung von kleineren Komfort - Unterkunftseinrichtungen im historischen Kern der Stadt gerechnet werden, in dem attraktive Räumlichkeiten dafür zur Verfügung stehen.

Presov verfügt auch über eine relativ breite Vielfalt von 187 gastronomischen Einrichtungen mit einer Kapazität von 2 155 Tischen und 8 283 Stühlen. Die Verteilung dieser Einrichtungen entspricht den Anforderungen des Fremdenverkehrs, weil ihr wesentlicher Teil im Stadtzentrum, das das attraktivste Gebiet hinsichtlich des Fremdenverkehrs darstellt, konzentriert ist. Festgestellt wurde auch Mangel an gastronomischen Einrichtungen im Wohngebiet Sekcov, aber diese Tatsache hat im Zusammenhang mit dem Fremdenverkehr nur eine marginale Bedeutung. Was die Struktur der gastronomischen Einrichtungen anbelangt, ist zu erwarten, daß in der Zukunft neue Formen von Öfast foodö - Restaurants verstärkt werden.

HODNOTENIE PRÍRODNÝCH PREDPOKLADOV A KULTÚRNOHISTORICKÝCH OBJEKTOV DYNAMICKÉHO CESTOVNÉHO RUCHU V PODHRADSKÉJ KOTLINE

Eva Michaeli

POLOHA A VYMEDZENIE ÚZEMIA

Podhradská kotlina predstavuje geomorfologický podcelok Hornádskej kotliny o rozlohe 80 km². Hornádska kotlina je súčasťou Fatransko-tatranskej oblasti subprovincie vnútorných Západných Karpát. Na severe je Podhradská kotlina ohraničená Levočskými vrchmi, na juhu, východe a západe podcelkom Hornádskej kotliny Medvedími chrbtami. Jej hranice sú čiastočne erózne, čiastočne zlomové a prejavujú sa vo výraznej úpätnici eróznodenudačných a tektonických svahov spomenutých pohorí. Najnižšie miesto 400 m n. m. je na nive Margecanky pod jej sútokom so Žehricou (pod Žehrou), najvyššie predstavuje Spišský hradný vrch 634 m n.m.

Podhradská kotlina sa tiahne od Spišského Hrhova na západe po Behárovce na východe v dĺžke 15 km s najväčšou šírkou v okolí Spišského Podhradia 8 km. Stredom kotliny prechádza diaľková cesta E 50, medzinárodného významu a v Spišskom Podhradí končí železničná trať č. 178, ktorá sa odpája z hlavného severného železničného ťahu trate č. 180 (Čierna nad Tisou, Košice, Žilina, Bratislava).

Podhradská kotlina je relatívne malý priestor, ale má výborné lokalizačné prírodné i niektoré kultúrosprávne predpoklady pre rozvoj dynamického cestovného ruchu. Okrem toho je dobre dopravne dostupná, čo je pre rozvoj poznávaním motivovanej formy turizmu veľmi dôležitý predpoklad. Pri podnecovaní rozvoja dynamického cestovného ruchu majú prírodné prvky v porovnaní so stacionárnym cestovným ruchom rozdielnu úlohu. Najatraktívnejšie sú tie, ktoré vyvolávajú silné emócie turistov. Neide tu o hľadanie cieľového miesta s atraktívnym okolím, kde by chcel návštevník regenerovať svoje psychické a fyzické sily, ale dominuje tu jeho orientácia priamo na konkrétny región a jeho atraktivitu.